

УДК 371.32.007.76:811.161.2(045)

Приходько О. Ю.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовано необхідність інноваційного навчання на уроках української мови з точки зору новітніх тенденцій/підходів до формування особистості у сучасній освіті, а саме особистісно зорієнтованого навчання (ОЗН) і компетентнісного підходу (КП). Запропоновано цілісну модель інноваційного навчання, репрезентовану системою форм, методів і прийомів її реалізації на уроках української мови.

Ключові слова: інноваційне навчання, особистісно зорієнтоване навчання (ОЗН), компетентнісний підхід (КП), інтерактивне навчання, інформаційно-комп'ютерні технології (ІКТ), нестандартні уроки.

В статье обосновывается необходимость инновационного обучения на уроках украинского языка с точки зрения новейших тенденций / подходов к формированию личности в современном образовании, а именно лично-ориентированного обучения (ЛОО) и компетентностного подхода (КП). Рассматривается целостная модель инновационного обучения, представленная системой форм, методов и приемов ее реализации на уроках украинского языка.

Ключевые слова: инновационное обучение, лично-ориентированное обучение (ЛОО), компетентностный подход (КП), интерактивное обучение, информационно-компьютерные технологии (ИКТ), нестандартные уроки.

The article substantiates the need for innovative education in the Ukrainian language learning in terms of the latest trends / approaches to identity formation in contemporary education, individually oriented education (IOE) and competence-based approach (CBA). An integrated model of innovation represented by the system of forms, methods and techniques for its implementation in the Ukrainian language learning has been spotlighted in the paper.

Keywords: innovative teaching, individually oriented education (IOE), competence-based approach (CBA), educating online, informational and computer technology (ICT), non-traditional lessons.

Сучасна школа – школа XXI століття – зорієтована на підготовку не просто освіченої розвиненої особистості, а універсальної людини, здатної повною мірою реалізувати себе в житті, знайти вихід із будь-якої ситуації, бути мобільною і конкурентноспроможною на ринку праці, стати фахівцем-професіоналом європейського рівня. Тому вочевидь назріла потреба перейти від навчально-предметного змісту, як стрижневого у розвитку й формуванні особистості, до іншого ядра – особистісно зорієтованого, діяльнісного, що ґрунтується на засвоєнні й розвитку універсальних способів вивчення світу.

Поряд із особистісно зорієтованим навчанням (ОЗН) не менш актуальним у сучасній освіті є компетентнісний підхід (КП) у вивченні шкільних предметів.

Під ОЗН розуміємо таке навчання, яке дає кожному учневі, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, особистісні цінності й суб'єктивний досвід, можливість реалізувати себе в пізнавальній та інших видах діяльності.

Компетентнісний підхід, запропонований загальноєвропейськими рекомендаціями, передбачає формування низки компетентностей, якими повинен оволодіти кожен учень. Ключові компетентності необхідні для особистих досягнень і розвитку, активного громадянства і працевлаштування. Рекомендаціями Європейського парламенту та Європейської Ради (Рамковими рекомендаціями) визначено 8 ключових компетентностей:

- спілкування рідною мовою;
- математична компетентність та основні компетентності у природничих і точних науках;
- ІКТ-компетентності (інформаційно-комп'ютерні технології);
- навчання вчитись;
- соціальна і громадянська компетентність;
- почуття ініціативності та взаємодії (підприємницька компетентність);
- знання культури і самовираження (культурна компетентність) [3].

Отже, *актуальність* дослідження полягає у тому, що ОЗН і КП вимагають оновлення системи викладання, а саме поряд із традиційними методами запроваджувати нетрадиційні (інноваційні) форми навчання. І хоча інноваційне навчання є альтернативою традиційному, обидва ці підходи повинні органічно поєднуватись і взаємодоповнювати один одного.

Проблемі інноваційного навчання на уроках української мови присвячені праці таких вітчизняних педагогів – лінгвістів, як Л. Варзацька, О. Горошкіна, Л. Кратасюк, М. Красовицький, Т. Окуневич, М. Олійник, М. Пентилюк, Л. Пироженко, О. Пометун, Т. Симоненко, Л. Щербина, методики проектних технологій (К.Баханов, В.Гузєєв, І.Єрмаков, О.Пехота), однак на сьогодні відсутня комплексна теоретична модель інноваційного навчання, представлена системою форм, методів і прийомів її реалізації у контексті сучасного уроку української мови.

Метою дослідження є обґрунтування важливості інтеграції інноваційного навчання в сучасний урок української мови, створення методологічної моделі такого навчання та визначення комплексу форм, методів і прийомів її реалізації.

Інноваційне навчання (у широкому значенні) – процес створення й поширення нових засобів/нововведень для розв'язання тих педагогічних проблем, що досі вирішувалися якось інакше. а також результат творчого пошуку оригінальних нестандартних розв'язань різноманітних педагогічних ситуацій.

Метою інноваційного навчання є:

- розвиток спроможності учнів до спільної діяльності в нових ситуаціях;
- забезпечення позитивної мотивації здобуття знань;
- розвиток творчої особистості;
- створення ситуації успіху;
- створення сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини.

Суть інноваційних підходів – у введенні новоутворень у традиційну систему.

На думку Пентилюк М.І., нові підходи до технології уроку створюють сприятливі умови для розвитку творчості учнів, формування мовної особистості й ставлять ряд вимог до вчителя, а саме: уміння діагностувати цілі навчання, досконало володіти мовою, розробляти опорні конспекти, створювати нові види наочності, вільно володіти проблемним навчанням, організовувати групову та індивідуальну роботу з використанням комп'ютерів [5].

Проте головною дійовою особою в інноваційному навчанні постає учень, що є принципово відмінним від традиційного навчання. Традиційне навчання передбачає одновекторну взаємодію в напрямку вчитель – учень, де вчитель є головним ініціатором та рушійною силою усіх педагогічних процесів. Традиційна система викладання вивищує вчителя над учнем, передбачаючи безапеляційний авторитет педагога, котрий разом із книгою є єдиним джерелом знань. Іншу роль відіграє вчитель за інноваційного навчання: він сходить із п'єдесталу і стає одним із тих, хто допомагає вчитися. Іншими словами – змінює свою роль.

За таких умов навчання перевага надається тим формам взаємодії, що забезпечують високий рівень активності кожного учня, тобто – інтерактивному навчанню. Уроки із залученням інтерактивних форм навчання враховують інтереси і здібності кожного учня.

Інтерактивне навчання – один зі способів реалізації інноваційного підходу поряд із нестандартними уроками і комп'ютерними технологіями (ІКТ).

Щодо наповнення, ця схема є умовною і варіативною. Оскільки інноваційне навчання створює широкі можливості для застосування креативних здібностей учителя, інтерактивні та нестандартні форми можуть бути різноманітними. Головна пересторога – не захопитися грою. картинкою, вміло поєднувати, дозувати традиційне та інноваційне. Особливою популярністю серед школярів користуються «мозковий штурм» (атака запитаннями, що вимагає швидких, конкретних і лаконічних відповідей), метод інциденту (спрямований на вироблення адекватних способів поведінки в напружених ситуаціях), метод маєвтика (ставить за мету змінити звичайний хід думок (несподіваним запитанням), змінити стереотипне ставлення дитини до певної ситуації), метод симуляції (створена вчителем ситуація, під час якої учні у спрощеній формі копіюють процедури, пов'язані з діяльністю суспільних інститутів, що існують у реальному економічному, політичному та культурному житті) тощо.

Модель реалізації ОЗН і КП через інноваційне навчання можна відтворити у схемі 1:

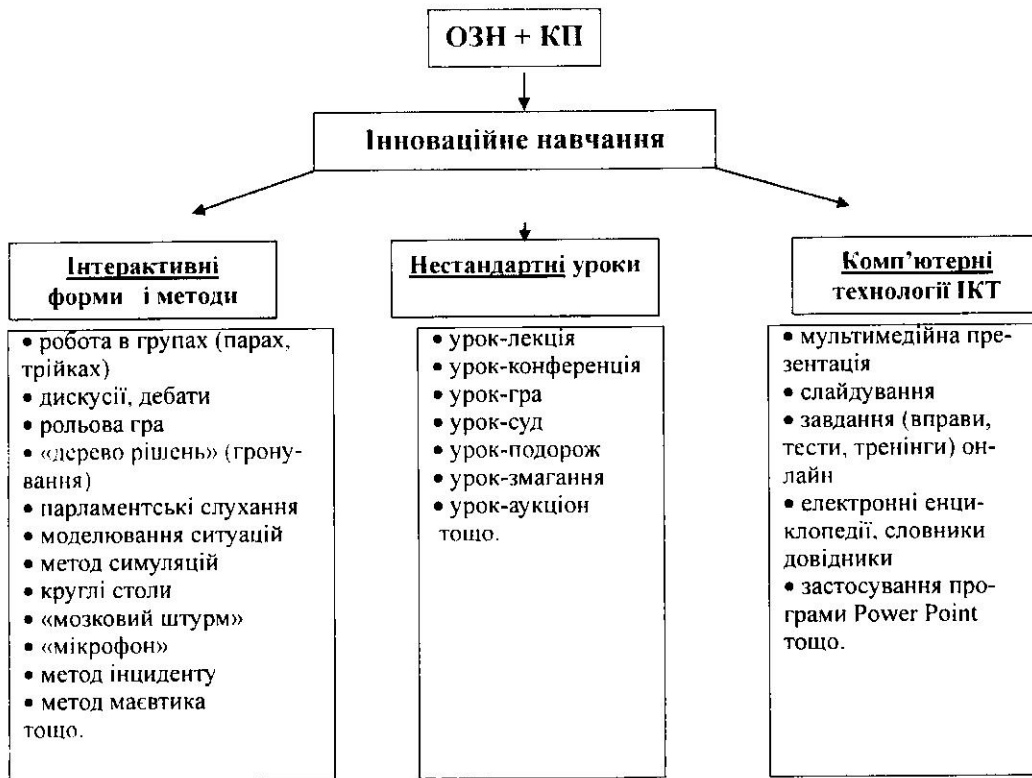

Схема 1. Модель реалізації ОЗН і КП через інноваційне навчання

Суть інтерактивного навчання сконцентрована у словах китайського педагога Конфуція:

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую, бачу й обговорюю, я набуваю знань і навичок [4].

Ці твердження обґрунтовують необхідність активних методів навчання, в основі яких – взаємодія або інтерактив (з англ. Interaction).

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що взаємодія вчителя і учня розуміється як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої є здатність «брати на себе роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер у спілкуванні або група, і відповідно інтерпретувати ситуацію та конструювати власні дії. Отже, інтерактивне навчання – це здатність до взаємодії й діалогу.

Ефективність інтерактивного навчання очевидна. Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) було проведено дослідження, яке показує, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу порівняно з іншими видами навчальної діяльності:

Лекція – 5% засв.

Читання – 10% засв.

Відео/аудіо матеріали – 20% засв.

Демонстрація – 30% засв.

Дискусійні групи – 50% засв.

Практика через дію – 75% засв.

Навчання інших/застосування отриманих знань відразу ж – 90% засв.[1].

Як бачимо, саме останніх три види навчальної діяльності, що є інтерактивними, мають найвищий відсоток засвоєння матеріалу (від 50% до 90%).

Інтерактивний підхід передбачає використання активних/ дієвих форм і методів навчання (див. схему). Ці форми засновані на спілкуванні, діалозі, зіставленні різних точок зору.

Найбільш оптимальною й ефективною з інтерактивних форм є робота в групах. Особливо важливим за такої форми діяльності є те, що учні мають можливість виконувати різні ролі, а саме:

- партнерів, що вчаться співробітництву;
- учасників, які шукають альтернативне вирішення проблеми;
- мислителів, що аналізують взаємозв'язки між явищами;
- співрозмовників, які вміють активно слухати, підтримувати розмову, досягати згоди, домовлятися;
- експертів, що аналізують проблему;
- друзів, які піклуються один про одного, допомагають, довіряють.

Інноваційне навчання реалізується також через нестандартні підходи у викладанні, а саме нестандартні уроки (див. схему), організацію нестандартних завдань чи запитань, нетрадиційних форм повторення, закріплення чи перевірки вивченого матеріалу. Кросворди, ребуси, загадки, сенкани, різноманітні лінгвістичні ігри («Поле чудес», «Щасливий випадок» тощо) – нестандартні вкраплення у традиційний урок, що особливо подобаються дітям. Популярними серед школярів є і творчі роботи-перевтілення на кшталт «Я – шкільна дошка», «Я – переповнений троллейбус», «Я – перша весняна квіточка») тощо.

Сучасний школяр майже не уявляє свого життя без комп'ютера, що є закономірним результатом розвитку інформаційного суспільства, упровадження інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ) в усі сфери життя, у тому числі й освіти. Тому в умовах глобалізації й тотальної комп'ютеризації інновацією є впровадження ІКТ в навчальний процес. Використання ІКТ на уроках української мови (див. схему) стає можливим завдяки новим технічним засобам (інтерактивна (електронна) дошка, магнітно-маркерна дошка (фліпчат), діаскопічний проєктор, комп'ютер тощо). Спілкування он-лайн, електронні завдання, тести, тренінги сприяють не лише миттєвій, індивідуальній і продуктивній взаємодії вчителя та учня, а й підвищують зацікавленість школярів навчанням, готують їх до повноцінного творчого комфортного існування в інформатизованому суспільстві.

Таким чином, можна підсумувати, що інноваційне навчання в умовах інтеграції і глобалізації є рушієм сучасного навчального процесу. А вдала інтеграція інноваційних і традиційних підходів до навчання сприятиме розвитку творчих здібностей учнів, реалізації стратегій особистісно зорієнтованого навчання, успішному формуванню ключових життєво важливих компетенцій.

Література:

1. Детский лагерь. Истоки толерантности. Интерактивные технологии навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tolerspace.org.ua/psiholog/inter-tekhn1.htm>
2. Інтерактивні технології навчання / [авт.-упор. І. І. Дівакова]. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – С. 23 – 27.
3. Ключові компетентності для освіти впродовж усього життя. З рекомендацій Європейського парламенту та Європейської Ради ; пер. О. Є. Гарцули // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2010. – № 1. – С. 4 – 10.
4. Конфуций. Беседы и суждения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lunyu.ru> – Назва з екрана.
5. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод. посібник] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
6. Пентилюк М. І. Сучасний урок української мови / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окунович. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
7. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод. посібник] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.